

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-131>

УДК 330.316.659

КАТЕГОРІЯ «ІНФОРМАЦІЙНА ЕКОНОМІКА» В СИСТЕМІ ЗНАНЬ ПРОГНОЗУВАННЯ ТА СЦЕНАРУВАННЯ РОЗВИТКУ МІСТ

THE "INFORMATION ECONOMY" CATEGORY IN THE KNOWLEDGE SYSTEM OF FORECASTING AND SCENARIOS OF CITY DEVELOPMENT

Мартінович Віктор Геннадійович

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та підприємництва,
Черкаський державний технологічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5210-3026>

Martinovich Victor

Cherkasy State Technological University

Статтю присвячено дослідженню поняття «інформаційна економіка» в системі знань прогнозування та сценарування розвитку міст. Визнано та доведено, що наступила цифрова епоха з цілісним баченням змін в усьому різноманітті та наповнені управлінських практик з залученням новітніх знань, інновацій та формуванням інформаційної економіки. Наведено трактування терміну «інформаційна економіка», його особливості та методологічні надбання в перспективах впровадження в технологіях прогнозування та сценарування з точки зору різних науковців та інституцій. Сформовано низку принципів залучення категорії «інформаційна економіка» в практичну діяльність регіонального менеджменту з позиції покращення процесу планування та прогнозування, моделювання та сценарування розвитку міст України. Визначено значення категорії «інформаційна економіка» в системі знань менеджменту і особливо прогнозування та сценарування розвитку міст в різних напрямках.

Ключові слова: інформаційна економіка, знання, міста, принципи, прогнозування, сценарування.

The article is devoted to the study of the concept of "information economy" in the knowledge system of forecasting and scenario development of cities. It is recognized and proven that the digital era has arrived with a holistic vision of change in all diversity and filled with management practices involving the latest knowledge, innovation and the formation of the information economy. The interpretation of the term "information economy", its features and methodological assets in the perspectives of implementation in forecasting and scenario technologies from the point of view of various scientists and institutions are presented. A number of principles of involvement of the "information economy" category in the practical activity of regional management from the standpoint of improving the process of planning and forecasting, modeling and scenario development of Ukrainian cities have been formed, such as: the principle of targeted study of the category from the standpoint of knowledge implementation needs (examples of knowledge involvement; preparation of analytical materials for forecasting procedures; SWOT analysis; expert surveys); principle of scientificity; the principle of complexity; the principle of information culture; the principle of integrity; the principle of formalization of knowledge; the principle of the author's vision. The significance of the category "information economy" in the system of management knowledge and especially forecasting and scenario development of cities in various directions is defined, such as: a global vision of the country's future in its overall vector movement; developers of plans and forecasts must have accumulated a system of knowledge in the following formats: theory, methodology, world experience, individual examples (successful and vice versa); understanding the information economy category is difficult, because the information economy as a civilizational phenomenon has a complex structure, stages of development, phases of transition from one state to another; the information economy is a system of relations that ensure the further social progress of mankind, outline the specifics of legal and socio-cultural, security and geopolitical involvement of information (information resources) in the target scales of life reproduction.

Keywords: information economy, knowledge, cities, principles, forecasting, scenario.

Постановка проблеми. Урбаністична успішність міст світу все більше пов'язана з високими інформаційними та інтелектуальними технологіями. З метою зацікавлення та утримання населення міст, а саме працівників технічних спеціальностей, молодь, бізнесменів, науковців та освітян потрібно формувати нову економіку, що має назву «інформаційна економіка», прогнозувати та сценарувати такі процеси в довгостроковій перспективі. Сьогодні міста світу стають центрами інформаційної економіки, визначають майбутнє великих компаній та ринків, формують тривалий успіх країн, організують креативні місця для життя та відпочинку. Саме сценарування та прогнозування як технології розвитку міст дають можливість визначити сучасні стани, оформити рух та визначити пріоритети. Міське відродження в світі стає прерогативою так званих «розумних міст», як віддзеркалення мегауспішності та цільового втілення інтелектуально-інформаційного потенціалу країн.

Науковці доводять та наголошують, що в міжнародних масштабах настає цифрова епоха з цілісним баченням змін в усьому різноманітті та наповненні управлінських практик, безперервним стає залученням новітніх знань та інновацій, відбувається оновлення механізмів та технологій взаємодії між агентами відтворення суспільного продукту, з'являються інституції захисту прав людини та культурних комунікацій, набуває поширення соціальна відповідальність в прояві актуалізованих явищ та тенденцій. Науковість, інноваційність, інформаційна та креативна наповненість знань все більше впливають на перспективи розвитку людства, інтелектуальний прогрес стає обов'язковим елементом успішності та ефективності дій менеджменту усіх рівнів, незалежно від масштабності проєктів та заходів [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий вклад, комплексне дослідження науковців І. Бітюк, О. Зінченко, С. Коляденко, В. Ляшенко, Р. Манна, О. Матвієнко, Л. Панкової, О. Фінагіної формують знання щодо інформаційної економіки в її різновекторному відображенні. Така зацікавленість відповідною тематикою є вимогою часу. Напрацювання авторів розширило понятійно-категорійний апарат сучасної економіки, сформувало нові погляди та ідеї розвитку менеджменту. Варто відмітити наукові доробки Ю. Корольок та В. Лучик, що досліджують питання особливостей та методології сценарного прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на численні суттєві наукові доробки у методиці та методології сценарного аналізу регіональних систем, на даний час питання прогнозування та сценарування саме розвитку міст в умовах інформаційної економіки не приділена належна увага. Адже, дослідження зосереджені саме на сценарування та прогнозування розвитку регіону в цілому, а не конкретного міста.

Постановка завдання. Мета статті – дослідження специфіки та особливостей залучення категорії «інформаційна економіка» в системі знань прогнозування та сценарування розвитку міст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науковці, освітяни, представники влади та провідного менеджменту широко залучають в практику поняття «інформаційна економіка», що визнанням науковості та освіченості фахівців, елементом професійної зрілості та підготовленості до роботи з інноваціями, плануванням та прогнозуванням майбутніх станів, сценарування процесів та явищ, ринків та складноутворюваних систем (міста, регіони, світова та національна економіка).

Умовна новизна вживання цієї категорії формує відсутність єдності в трактуванні, а інколи в узагальненому розумінні. В літературних джерелах, наукових статтях, положеннях правового характеру зустрічаємо доволі різні тлумачення. Така ситуація не завжди призводить до позитивного ефекту і це розповсюджений процес вільного трактування не лише цієї категорії (яку доволі часто плутають з інформаційним ринком, інформаційною діяльністю, іт-сектором або іт-сферою). Такої думки дотримується велика кількість науковців, що вивчають це питання то поширюють правильне бачення сучасної теорії знань економіки та менеджменту [2, с. 3–13].

Дослідимо трактування терміну «інформаційна економіка», його особливості та методологічні надбання в перспективах впровадження в технологіях прогнозування та сценарування (табл. 1).

Враховуючи аналіз трактування терміну «інформаційна економіка», його особливості та методологічні надбання в перспективах впровадження в технологіях прогнозування та сценарування, рекомендуємо низку принципів залучення категорії «інформаційна економіка» в практичну діяльність регіонального менеджменту з позиції покращення процесу планування та прогнозування, моделювання та сценарування розвитку міст України:

Таблиця 1

Трактування терміну «інформаційна економіка», його особливості та методологічні надбання в перспективах впровадження в технологіях прогнозування та сценарування

Вчений, або інституція	Характеристика наукового погляду та особливостей залучення в практику
1	2
Конференція ООН [3]	У Звіті про інформаційну економіку [3] на Конференції ООН з питань торгівлі та розвитку визначалось, що «інформаційна економіка» є одним із ключових понять у сучасній економіці. Розвиток концепції інформаційної економіки визнавав знання як товару, промислову діяльність, а потім вже-інформацію визнавав у якості ефективної технології.
М. Кастельс [4]	М. Кастельс виокремлює п'ять рис інформаційної економіки в доробку «Інформаційний вік: економіка, суспільство і культура» (1996 р.), що являє собою тип сучасної економіки, у якій відбувається поширення інформаційно-комунікативних технологій у сфері матеріального і нематеріального виробництва, перетворення інформації в один з найважливіших факторів соціально-економічного прогресу суспільства загалом та життєдіяльності населення (кожної окремої особи). М. Кастельс [4] таке суспільство назвав „інформаціоналізмом, яке зводяться до наступного: інформація стає основним ресурсом економіки; інформаційно-комунікаційні технології насичують суспільство та економіку, людину та відносини між людьми; інформаційні технології виходять на новий рівень оброблення інформації та виконують управлінські дії в системі економічних процесів, діяльності організацій; інформаційна технологія і мережеві комунікації забезпечують гнучкість процесів, організації та інститутів, які в наслідок цього легко змінюються, організують нові форми відтворення життєдіяльності; індивідуальні технології інтегруються в цільові системи, що весь час змінюються. Актуальність: положення за своєю суттю є прогнозом та окреслює велике поле для формування сценаріїв розвитку («в часі-геолокації-просторових моделях»).
Кембриджський англійський бізнес-словник [5]	«Інформаційна економіка – це економіка, в якій знання, інформація та послуги є більш цінними, ніж виробництво (технологічна революція, пов'язана з комп'ютерною та інформаційною економікою, прискорила перехід індустріально розвинених країн від виробничої економіки до економіки, що базується на послугах – а саме-інформаційної економіки)» [5]. Актуальне визначення з позиції бачення майбутнього країн, що знаходяться в фазі переходу від індустріальної економіки до інформаційної.
О. Чала [6]	Відповідно розглянутих авторських положень, пропонується наступне уточнене визначення інформаційної економіки як такої, що включає створення та використання інформаційних ресурсів у структурованому інформаційному просторі, а також забезпечує можливості продукування інтелектуального капіталу та інновацій і тим самим впливає на економічні процеси та суспільно-економічні відносини [6]. Актуальність та науковість визначення пов'язана з розумінням економіки, як системи відносин, що є базовим у сучасній торії та методології науки.
Шкарлет С. М. [7]	Інформаційна економіка характеризується переходом від індустріального до постіндустріального (інформаційного) етапу, в основі якого лежить інноваційно-інформаційна макроекономічна модель розвитку, що забезпечує реалізацію на практиці вироблення, нагромадження, трансформації, поширення та освоєння матеріалізованих і нематеріалізованих знань – головної рушійної сили розвитку соціально-економічних систем на сучасному історичному етапі функціонування національного господарства в умовах ресурсних обмежень і акумулювання різної природи загроз і ризиків збалансованого розвитку. Актуально в прогнозуванні з позиції, що розв'язання пріоритетної та багатоаспектної проблеми регенерації української економіки можна забезпечити лише в результаті синхронного використання положень геопросторової парадигми та структурно-інформаційної теорії надійності складних систем, оцінених з урахуванням позиційної тріади властивостей: часу, простору та економічної динаміки [7].

Продовження Таблиці 1

1	2
Зінченко О. [2]	Науковиця Зінченко О. [2] своїх дослідженнях зазначає, що «метою формування інформаційної економіки є оптимальне використання інформаційних, інноваційних, інтелектуально-креативних ресурсів для створення передумов зростання якості життя населення через: а) гармонізацію та збалансованість суспільно-економічних відносин; б) покращення добробуту людей та соціальної справедливості; в) підвищення екологічної, економічної та соціальної безпеки.»
В. Геєць [8]	В монографії «Пріоритети національного економічного розвитку в контексті глобалізаційних викликів» [8] інформаційна економіка визначена як така, що: базується на інформації та знаннях як комплексному виробничому ресурсі; формує та активує інформаційне виробництво; безперервно залучає інформаційні технології, що передають (систематизують, зберігають) знання. Актуальність: використання інформаційних ресурсів, знань та технологій дає змогу зменшити невизначеність і підвищити якість планування, прогнозування та прийняття рішень [6; 8].
ЮНЕСКО [9]	У доповіді ЮНЕСКО «На шляху до суспільства знань» у 2005 р. було комплексно та багатогранно представлено нову соціокультурну ідею суспільства знання – суспільства, джерелом розвитку якого є власне різноманіття та власні здібності [9]. Заявлено, що суспільства знання «ери інформації» відрізняються від колишніх тим, що «за своїм характером, успадкованим від віку просвітництва та утвердження прав людини, вони мають на меті забезпечення соціальної інтеграції та заохочення соціальної активності громадян. Суспільство знання не зводиться до інформаційного суспільства, де інформаційно-комунікаційні технології дозволили значно збільшити обсяги доступної інформації та швидкість її передачі, але виявили низку глобальних загальнозначимих для світової спільноти соціокультурних проблем Актуальність: залучення визначення в авторських теоріях пріоритетності розвитку інформаційної економіки.

Джерело: складено автором на основі [2–9]

1. Принцип цільового вивчення категорії з позиції потреб впровадження знань (приклади залучення знань; підготовка аналітичних матеріалів для процедур прогнозування; SWOT-аналіз; PEST-аналіз; експертні опитування).

2. Принцип науковості.
3. Принцип комплексності.
4. Принцип інформаційної культури.
5. Принцип добросовісності.
6. Принцип формалізації знань.
7. Принцип авторського бачення.

Категорія «інформаційна економіка» в системі знань менеджменту і особливо прогнозування та сценарування розвитку міст має велике значення в різних напрямках:

По-перше, це глобальне бачення майбутнього країни в її загально-векторному русі.

По-друге, розробники планів та прогнозів повинні мати накопичення системи знань в форматах: теорії, методології, світового досвіду, окремих прикладів (успішних та

навпаки). І такі знання повинні бути ефективними, вивіреними, науковообґрунтованими, адекватними сучасним та майбутнім станам світової та національної, регіональної та місцевої економіки.

По-третє, розуміння категорії інформаційної економіки є складним, бо інформаційна економіка як цивілізаційне явище має складну структуру, етапи розвитку, фази переходу від одного стану до іншого. І коли менеджмент, або науковці прирівнюють цифрову економіку до інформаційної є невірним методологічно, це все рівно що прирівняти категорію «цифра» до поняття «інформація» (цифра є елементом інформації та відповідає за частку подання інформації).

Інформаційна економіка включає в себе періоди – постіндустріального, цифрового, діджитал розвитку. Що є відповідним до потреб часу, змін технологічного наповнення більшості процесів та уваги людства. Періоди розвитку інформаційної економіки

мають свою специфіку, будуть виникати і далі в залежності від викликів науково-технічного, інноваційного та інтелектуального прогресу. Рух інформаційної економіки чітко спрямовано до нової ери людства – знаннєвої, яка вже визнана наступним етапом в цивілізаційній парадигмі змін.

По-четверте, інформаційна економіка є системою відносин, які забезпечують дію подальшого суспільного прогресу людства, окреслюють специфіку правового та соціокультурного, безпекового та геополітичного залучення інформації (інформаційних ресурсів) в цільових масштабах відтворення життєдіяльності. За своєю суттю інформаційні відносини постають центром архітектурної конструкції інформаційної економіки, вони активно трансформуються, відкривають нові можливості людства в удосконаленні розвитку промисловості, регіонів, техніки та технологій.

Стрімкість та векторність розвитку інформаційної економіки як нового типу соціально-економічних відносин XXI століття свідчить, що в такому процесі свою роль відіграли міжнародні інституції ООН, ЮНЕСКО, видатні науковці та освітяни, письменники та публіцисти, котрі ввели в практичну площину значну кількість новітніх категорій, надали визначення процесів та явищ, сформуvalи узагальнене бачення руху глобальних систем та мереж. Впливовість таких інституцій, окремих людей, або груп фахівців є вирішальною в реалізації проєктів та програм, прогнозів та сценаріїв майбутнього людства [10].

Сценарування та прогнозування мають велику цінність, адже сприяють вибору кращих зразків із загальноновизнаних і забезпечують єдність в науковому співтоваристві. Такий процес вже активно розпочато ще в довоєнні часи, науковці та публіцисти активно, системно підходять до цього процесу з позиції відображення дій влади, представників бізнесу та менеджменту.

Висновки. Проведене дослідження, огляд наукових напрацювань дозволяє систематизувати та визначити особливості залучення категорії «інформаційна економіка» в практичну діяльність українського регіонального менеджменту та місцевого самоврядування:

– по-перше – ідея інформаційної економіки, її розвитку та змін є показником дії світового інформаційного прогресу в усьому різноманітті;

– по-друге – інформаційна економіка та її трансформації є темою (предметом) обговорення науковців, бізнесменів, менеджменту, що формує площину конфліктного залучення категорії в практичну діяльність та формує появу суперечностей у баченні моделей та сценаріїв розвитку економіки (міст, регіонів), розвитку продуктивних сил країни на основі прогресу знань;

– по-третє – зацікавленість темою поширення стандартів інформаційного суспільства та інформаційної економіки є проявом суспільних запитів в питаннях прогнозування, планування, сценарування розвитку території;

– по-четверте – вивчення теорій інформаційної економіки додає якості українському менеджменту на основі світових надбань теоретичного, методичного, методологічного характеру та забезпечує більш стрімке впровадження різноманітних технологій проєктів діджиталізації послуг, «розумного міста»;

– по-п'яте – принципи залучення категорії в практичну діяльність регіонального менеджменту є доволі широким баченням проблем залучення наукових знань в практичну діяльність і можуть бути адаптовані до нових категорій, процесів, явищ з позиції покращення управлінської діяльності;

– по-шосте – володіння та актуалізація базових категорій сучасної національної економіки є основою формування успішної та якісної соціальної, економічної, інформаційно-інноваційної політики країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Фінагіна О. В., Буряк Є. В. Розвиток системи знань українського менеджменту в умовах інформаційно-інтелектуального прогресу. *Сучасні теорія і практика менеджменту та бізнес-адміністрування* : Збірник тез доповідей VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Черкаси, 20 квітня 2023 р.). Черкаси : Черкаський державний технологічний університет. Видавець Пономаренко Р.В., 2023. 96 с.
2. Зінченко О. А., Даріюш П., Зінченко Д. С. Інформаційна економіка: концепція, сутність та розвиток. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»* : збірник наукових праць. 2019. № 16. С. 3–13.
3. Information Economy Report (Series) // United nations conference on trade and development. URL: <https://unctad.org/en/Pages/Publications/InformationEconomyReportSeries.aspx>

4. Castells Manuel. The rise of the network society / Manuel Castells. – [2-nd ed.]. – (Information age ; V. 1), 2000. 594 p.
5. Cambridge Business English Dictionary© Cambridge University Press). URL: <https://dictionary.cambridge.org>
6. Чала О. В. Сутнісні аспекти інформаційної економіки. *Вісник економіки транспорту та промисловості*. 2012. № 40. С. 76–79.
7. Шкарлет С.М. Інформаційна економіка як основа соціально-економічної регенерації України. *Економіка України*. 2014. № 11. С. 51–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2014_11_6.
8. Геєць В. М. Пріоритети національного економічного розвитку в контексті глобалізаційних викликів : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008.
9. На шляху до суспільства знань: всевітня доповідь ЮНЕСКО. URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000141843_ukr.
10. Фінагіна О. В., Бітюк І. М., Матвієнко О. Д., Гудима Д. М. Принципи розвитку українського освітнього простору в умовах інформаційної економіки: креативні підходи та європейський досвід. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2022. Випуск 65. С. 16–24.

REFERENCES

1. Finahina O. V., Buriak Ye. V. (2023). Rozvytok systemy znan ukraïnskoho menedzhmentu v umovakh informatsiino-intelektualnoho prohresu. Suchasni teoriia i praktyka menedzhmentu ta biznes-administruvannia: Zbirnyk tez dopovidei VII Vseukraïnskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Cherkasy, 20 kvitnia 2023 r.). Cherkasy, Cherkaskyi derzhavnyi tekhnolohichniy universytet. Vydavets Ponomarenko R.V., 96 p.
2. Zinchenko O. A., Dariiush P., Zinchenko D. S. (2019). Informatsiina ekonomika: kontseptsii, sutnist ta rozvytok. *Ekonomichniy visnyk NTUU «KPI» : zbirnyk naukovykh prats*. № 16. P. 3–13.
3. Information Economy Report (Series) // United nations conference on trade and development. URL: <https://unctad.org/en/Pages/Publications/InformationEconomyReportSeries.aspx>.
4. Castells Manuel. The rise of the network society / Manuel Castells. – [2-nd ed.]. – (Information age ; V. 1), 2000. 594 p.
5. Cambridge Business English Dictionary© Cambridge University Press). URL: <https://dictionary.cambridge.org>
6. Chala O. V. (2012). Sutnisni aspekty informatsiinoi ekonomiky. *Visnyk ekonomiky transportu ta promyslovosti*. № 40. P. 76–79.
7. Shkarlet S. M. (2014). Informatsiina ekonomika yak osnova sotsialno-ekonomichnoi reheneratsii Ukrainy. *Ekonomika Ukrainy*. № 11. P. 51–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2014_11_6
8. Heiets V.M. (2008). Priorytety natsionalnoho ekonomichnoho rozvytku v konteksti hlobalizatsiinykh vyklykiv: monohrafiia. Kyiv: Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t.
9. Na shliakhu do suspilstva znan: vsesvitnia dopovid YuNESKO. URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000141843_ukr
10. Finahina O. V., Bitiuk I. M., Matviienko O. D., Hudyma D. M. (2022). Pryntsypy rozvytku ukraïnskoho osvithnoho prostoru v umovakh informatsiinoi ekonomiky: kreatyvni pidkhody ta yevropeyskyi dosvid. *Zbirnyk naukovykh prats Cherkaskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Serii: Ekonomichni nauky*. Vypusk 65. P. 16–24.